

A tapasztalat élményeket jelent, amelyeket a magyarázat segítségével tudatosítanak. A tapasztalat megértett élmény. Elengedhetetlen az átélt esemény magyarázata, az átélt eseményt a tanítás értelmezett tapasztalatba transzformálja.

Ez a kis példa azt mutatja, hogy élmény és magyarázat sorrendje legalábbis kétféle lehet. Vagyis taníthatunk az úrvacsoráról a megtapasztalt élményt megelőzően, és adhatunk utólagos magyarázatot is.

Teológiai vagy pedagógiai érvet nehéz találni annak érdekében, hogy a gyermekeket eltiltsuk az úrvacsorától. Van azonban két komoly gyakorlati szempont. Az egyik a konfirmáció súlyának esetleges elvesztése, ha leválasztjuk róla az első úrvacsorát. Ez súlyos veszteséget okozhat. A másik az egyes gyülekezetekben különös erővel élő hagyomány, amelyet csak akkor érdemes megszegni, ha arra igen súlyos és jövőt építő okunk van. Hogy van-e, erről érdemes gondolkodni, véleményt cserélni mind az egyes gyülekezetek, mind pedig egész egyházunk szintjén.

Lelkipásztor
Evangelikus lelkészi szakfolyóirat
83. évfolyam 2008. 2.

A Biblia éve – érted is, amit olvasol?

Az értelmezés kérdései

{ FABINY TIBOR

Először 2003-at nyilvánították nemzetközi egyházi szervezetek a Biblia évének. Abban az esztendőben a Budai és a Somogy-Zalai Egyházmegye lelkészi munkaközösségeinek felkérésére tartottam előadást „A Szentírás ihletettsége”¹ címen. Leírtam, hogy a Szentíráshoz való viszony alapján oszlik meg az egyház: az első irány felé húzó csoport a Biblia minden szavát Isten igéjének tekinti (literalizmus, fundamentalizmus), míg a második a Biblia emberi-történelmi meghatározottságát hangsúlyozza, s a szent szövegeket a vallási tapasztalat kifejeződésének tartja (expresszizmus). Az első általában hitetlennek véli a másodikat, a második pedig csötlátásúnak, rajongónak nevezi az elsőt. Az Ulrich Luz által szerkesztett kiadvány ezért is nevezte a *viszály könyvének*,² megosztást okozó könyvnek a keresztények

1. Fabiny Tibor (ifj.): „A Szentírás ihletettsége”. In: *Emlékkönyv Tökés István kilencvenedik születésnapjára*. Szerk. Adorjáni Zoltán. Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 2006. 92–105. o.

2. Ulrich Luz (szerk.): *A viszály könyve? Egy Biblia – sokféle értelmezés. Mk 6,30–44 történetkritikai, fundamentalista, evangélikai, femi-*

Irodalom

Adam, Gottfried: *Religiöse Bildung und Lebensgeschichte*. Stephans-Buchhandlung Matthias Mittelstädt, Würzburg, 1994.

Cserháti Sándor: A korinthusi gyülekezet úrvacsorai életének megreformálása. *Lelkipásztor*, 2004/6. 202–206. o. 2004/7. 242–249. o. 2004/8–9. 282–284. o.

Das Abendmahl. Eine Orientierungshilfe zu Verständnis und Praxis des Abendmahls in der evangelischen Kirche. Gütersloher Verlagshaus, 2003.

Meyer-Blanck, Michael: *Kleine Geschichte der Evangelischen Religionspädagogik*. Chr. Kaiser – Gütersloher Verlagshaus, 2003.

Szabó Lajos (szerk.): *Kezed rajtunk*. Teológiai Irodalmi Egyesület, 2000. /Gyülekezetpedagógiai füzetek, 3./

Lásd továbbá a *Lelkipásztor* 2005/5-ös, a konfirmációval foglalkozó tematikus számát.

Szentírását. Az *Evangelikus életben* a fundamentalizmus témájáról jelent meg egy tanulságos összeállítás (2006/39.), amelyet az LMK alkalmain is lehet hasznosítani.

Van-e kiút, esetleg „harmadik út”, amely áthidalja a két szélsőséges felfogást? Az alábbiakban csak vázlatosan tudom jelezni, hogy igen! George Hunsinger princetoni teológus például Barth „hermeneutikai realizmusa” alapján üzen hadat mind a literalizmusnak, mind az expresszizmusnak.³

A literalizmus és az expresszizmus is a történelmi paradigma terméke; a helyes megoldást akkor találjuk meg, ha a Szentírás természetének leginkább megfelelői *teológiai paradigmát* részesítjük előnyben. E paradigma nívuma minden korábbival szemben, hogy vállaltan konfessionális és

nista, materialista, mélylélektani értelmezése. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 1996. /Hermeneutikai füzetek, 10./

3. Hunsinger, George: *Új teremtés hajnala. Barth hermeneutikai realizmusa és a feltámadás*. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 2005. /Hermeneutikai füzetek, 29./

egyházi értelmezés, s arra a szemléletre épül: „adjuk vissza a Bibliát az egyháznak”⁴ – annak újkori, egyoldalúan racionális, történeti „kisajátítása” után!

E teológiai megközelítésre két kísérletet szeretnék vázlatosan bemutatni. Az egyik saját próbálkozásom, amelyet 2006-ban a kolozsvári *Kis Tükör* című lapban „Ami változik és ami örök” címen publikáltam.⁵ Az alábbiakban röviden felidézem az ottani gondolatmenetet. A másik a neves amerikai teológusok által megfogalmazott „kilenc tézis a Szentírás értelmezéséről”, amely mindeddig magyarul nem jelent meg. Helyszűke miatt jelen számunkban csupán a rövidített közlésére szorítokozunk. Remélhetőleg a felvillantott néhány – jó értelemben véve provokatív – gondolat inspiráló lesz.

Az állandó és a változó a Szentírásban

Elszárad a fű, elhervad a virág, de Istenünk ígéje örökre megmarad. (Ézs 40,8; 1Pét 1,24–25) *Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el.* (Mt 24,35; Mk 13,31; Lk 21,33)

Hisszük és valljuk, hogy Isten ígéje szült minket újjá. Isten ígéje nem romlandó, hanem romolhatatlan mag. Isten ígéje örökkévaló. Ami a romolhatatlanból, az örökkévalóból születik, az romolhatatlan és örökkévaló. A keresztények a romolhatatlan magból: Krisztus halálából és feltámadásából élnek, és ezért lehet örök életük. Isten örökkévaló és romolhatatlan ígéje ma is új életeket szül, az újszülötteket pedig az ő romolhatatlan ígéjével táplálja, hogy a hitben erősödjenek és növekedjenek.

De mi is ez a romolhatatlan íge? A Biblia? Annak mind a hatvanhat könyve? Minden egyes betűje? De az Ószövetségben többnejűségről, rabszolgatartásról is olvasunk! Máshol azt olvassuk, hogy Isten parancsot ad a zsidóknak, hogy irtsák ki az idegen népeket. És mit szólunk a babiloni fogságban élő zsidóság úgynevezett „bosszúszoltáraihoz”? Aligha tudjuk ma felszabadultan énekelni: *Boldog lesz, aki megragadja és a sziklához csapja csecsemőidet!* (Zsolt 137,9) Az Újszövetségben is találunk olyan helyeket, amelyek zavarba hozhatnak bennünket. Pál apostol ezt írja Timóteusnak: *A tanítást azonban az asszonyoknak nem engedem meg.* (1Tim 2,12)

Mi, keresztények (lutheránusokként ezt még határozottabban valljuk) nem a Szentírásban, a betűben, a törvényben hiszünk, hanem az Atya, Fiú, Szentlélek, Szentháromság egy Istenben, akiről a Szentírásnak mind a hatvanhat könyve tanúskodik.

Fontos látnunk, hogy a Szentírás nem törvénykönyv. A Szentírás különböző korokban, különféle emberek által író-

dott, s így egy-egy könyve magán hordozza annak a kornak a nyomait is, amelyikben keletkezett. A Szentírás a mulandó és tökéletlen emberi beszédbe öltözött isteni szó. Tetszett Istennek, hogy törékeny cserépedénybe rejtse az ő kincsét, az evangéliumot (2Kor 4,7). A Szentírás emberi szerzői magukon viselték saját koruk, társadalmuk és kultúrájuk gondolkodásmódját. Nekünk a múlt emberibe, a törékeny cserépedénybe rejtett állandó kincset kell megtalálnunk, a Szentíráson keresztül a régi korokból kell meghallani Isten örökkévaló ígét, a Mester hangját. Isten értelmet és leleményt adott nekünk, hogy különbséget tudjunk tenni a között, ami állandó, és ami nem állandó. Luther szerint éppen a megkülönböztetés képessége tesz bennünket teológusokká.

A Szentlélek munkáját nemcsak a Szentírás létrejöttében, hanem annak megértésében és olvasásában is kell tapasztalnunk. A reformátorok hangsúlyozták, hogy amiképpen az emberi szerzőkön keresztül a Szentlélek „írja” az Írást, ugyanúgy az emberi olvasókon keresztül is a Szentlélek „olvassa” az Írást. Nagy Szent Gergely mondta: „Az isteni szavak az olvasókkal együtt nőnek.” Ahol valóban jelen van Isten Lelke, ott van jelen, ott megnyílik a Biblia, megelevenedik a betű, és ígév, újra Isten beszédévé válik.

A bibliai szó a Szentlélek megelevenítő munkája következtében válik ígév, bibliai kifejezéssel a „Lélek kardjává”. A Szentírást a Krisztus-hit fényében olvassuk, s azok a mondatok, amelyek ellentmondanak a szeretet elvének vagy a Jézus-történetnek, nem válnak a Lélek kardjává. A 137. zsoltár 9. versét ezért nem választjuk igehirdetési alapigének. Vigyázzunk, hogy hitünk centruma ne tolódjon el: ne a Bibliában, hanem az Atya, Fiú, Szentlélek Istenben higgyünk! A „bibliahit” („papiros-pápa”) bálványimádás! Néhány évtizede ezt így fogalmaztam meg: *Isten beszéde nem azért igaz és szent, mert meg van írva, hanem azért van megírva, mert igaz és szent!*

A Szentírás betűje akkor válik a Lélek kardjává, ha meghalljuk Isten hangját. A hit hallásból van, s ahhoz, hogy „hitből hitbe” halljunk, közösségre van szükség. Fontos, hogy Isten ígéje teremti a közösséget, és nem a közösség Isten ígét. Az egyház Isten ígéje hirdetésének az eredménye, ám az is igaz, hogy azért hirdettetik Isten ígéje, mert van egyház. Az Írás olyan, mint egy partitúra: meg kell szólaltatni vagy el kell énekelni ahhoz, hogy megértsük; ennél fogva az egyház imádkozó, szolgáló és hűségesen tanúskodó közösségében kel életre az Írás.

A Lélek kelti életre a betűt. Ő szólaltja meg a partitúrát.

Kilenc tézis a Szentírás értelmezéséről⁶

1. A Szentírás Isten világtéremtő, ítélő és üdvözítő tetteinek igaz történetét beszéli el.

6. Az eredeti szöveg rövidített változata. Fordította Tóth Sára. Lásd

4. Braaten, Carl E. – Jenson, Robert W.: *Reclaiming the Bible for the Church*. Eerdmans, Grand Rapids, 1996.

5. 2006. június. 3–5. o.

Isten a bibliai elbeszélésben kinyilatkoztatott elsődleges cselekvő. A keresztények által imádott Szentháromság egy Isten nem más, mint Izrael Istene, aki kihívott egy népet a szolgálásból, nekik adta a Tórát, és feltámasztotta a Názáreti Jézust a halálból. Ugyanez az Isten ma is cselekszik a világban. Az Írás Isten ígését tárja fel, azt a szót, amely életre hív még nem létező dolgokat, megítéli előfeltevéseinket és terveinket, s minden képzeletet felülmúlva kiírja kegyelmét.

2. *Az egyház hitelveinek (regula fidei) fényében helyes, ha az Írást összefüggő drámai narratívának fogjuk fel.*

Jóllehet a Biblia sok különböző tanú hangján szólal meg, a bibliai kánon egysége a Szentháromság egy Isten cselekedeteiben nyilvánul meg, amelynek története átível a teljes Biblián. Bár a Biblia sokféle feszültséget, kitérőt és mellékszálakat tartalmaz, a bibliai szövegek mégis szervesen összetartoznak, mert ugyanaz az Isten cselekszik bennük és szól rajtuk keresztül. Isten tette az Írást egységessé, azért, hogy az egyház igehirdetésében és gyakorlatában hű maradjon.

3. *Az Írás hű értelmezése megköveteli, hogy a bibliai narratíva egészét figyelembe vegyük: az Újszövetséget nem érthetjük meg az Ószövetség nélkül, amint az Ószövetséget sem érthetjük meg az Újszövetség nélkül.*

A Bibliát „visszafelé” kell olvasnunk – azaz a teljes dráma cselekményét drámai tetőpontjának, Jézus Krisztus halálának és feltámasztásának fényében kell értelmeznünk.

4. *A bibliai szövegek jelentését nem korlátozhatjuk az eredeti szerző szándékára. A zsidó és keresztény hagyományokkal összhangban azt valljuk, hogy az Írások jelentése többrétegű és összetett, és minden réteg Istentől, a teljes dráma szerzőjétől származik.*

A kanonikus szövegek szerzői és szerkesztői új meg új összefüggésekbe helyezték a korábbi hagyományokat, új meg új jelentéssel ruházva fel azokat, s ezáltal maguk kezdeményezték a szövegben fellelhető többrétegű jelentések feltárásának folyamatát.

5. *A négy kanonikus evangélium az igazságot beszéli el Jézusról.*

6. *Az Írás hű értelmezése azt kívánja, és egyúttal feltételként is szabja, hogy részesei legyünk az Isten megváltó cselekedetei által létrehívott közösségnek, az egyháznak.*

Az Írás értelmezése egyházi tevékenység, amelynek célja, hogy részesévé váljunk a szövegben kifejeződő valóságnak, azaz térdünket meghajtva imádjuk a Jézus Krisztus-

ban kinyilatkoztatott Istent. Az Íráson keresztül kapja az egyház Isten országa áttörésének jó hírét, ő pedig hirdeti a megbékélés üzenetét. Az Írás olyan, mint egy partitúra: meg kell szólaltatni vagy el kell énekelni ahhoz, hogy megértsük. Ennélfogva az egyház imádkozó, szolgáló és hűségesen tanúskodó közösségeiben kel életre az Írás. A zsoltárok például olyan partitúrák, amelyek a hit közösségében várják megszólaltatásukat. A zsoltárok megtámasztanak imádkozni, és kialakítják bennünk a készséget a dicsőítésre, a bűnbánatra, az elmélkedésre, a hosszútűrésre és a gonosszal való szembeszállásra.

7. *Az egyház szentjei útmutatást adnak a Szentírás értelmezéséhez és megszólaltatásához.*

Kezdve az egyház legkorábbi közösségeivel – amelyeknek írásértelmező tevékenysége ajándékozott meg minket a keresztény Bibliával – egészen a mai bibliaértelmező közösségekig, keresztények egymást követő generációi Isten ajándékaként fogadták e könyvet, és arra törekedtek, hogy életüket az Írás tanúságtételének megfelelően alakítsák. Az értelmezők e láncolata, avagy a szentek közössége nem csupán az egyházak által hivatalosan szentté nyilvánított tagokat foglalja magában, hanem a hívők által különböző korokban és különböző helyeken elismert „bizonyoságtevők nagy fellegét”, beleértve az egyház sok lojális kritikáját is. Ez a közösség igazít el minket az Írás olvasásában.

8. *A keresztényeknek különféle egyházon kívüli személyekkel párbeszédben kell olvasniuk a Bibliát.*

Különlegesen nagy szükség van arra, hogy a keresztények bibliaolvasásuk során tisztelettel párbeszédet folytassanak a zsidókkal, akik szintén olvassák – habár eltérő hermeneutikai keretek között – az általunk Ószövetségnek nevezett iratokat.

9. *Életünket az Isten országának „már”-ja és „még nem”-je közötti feszültség határozza meg; következésképpen az Írás az egyházat a „megkülönböztetés” folyamatos gyakorlására hívja, vagyis hogy a világban ma is működő Szentlélekbe vetett hittel folyamatosan létrehozza a szent szövegek „friss” olvasatait.*

Mivel a bibliai elbeszélés nyitva áll az Istentől remélt jövőre, és mivel látásunkat korlátozza teremtményi végsőségünk, valamint eltorzítja bűnösségünk, kénytelenek vagyunk a dráma befejezésének ismerete nélkül, e végső perspektíva híján törekedni a hűséges életre. Mindazonáltal bízunk abban, hogy a történet a végső beteljesedés felé tart: Isten egykor majd legyőzi a halált, és eltöröl a szemünkről minden könnyet.